глибинних інтенцій свідомості і закономірностей буття, вказуючи на складність й неоднозначність відображених процесів.

Література

1. Жифарська І. Національно-визвольна ідея в ліро-драматичних поемах Юрія Липи // Четверті Липівські читання. Пам'яті Івана та Юрія Лип. Зб. матеріалів Всеукраїнської наукової конференції 18-19 квітня 2008 р. Київ: Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2009. С. 131-139.
2. Зубрицька М. Текстуальність та контекстуальність мисленнєвого світу Юрія Липи // Юрій Липа: голос доби і приклад чину. Зб. наук. пр. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. С. 90-97.
3. Липа Ю. Поезія. Торонто, 1967. 292 с.
4. Липа Ю. Твори: у 10-ти т. Львів: Каменяр, 2005. Т.1. 545 с.
5. Мейзерська Т. Езотерична проблематика поетичної збірки Ю. Липи «Вірую» // Четверті Липівські читання. Пам'яті Івана та Юрія Лип. Зб. матеріалів Всеукраїнської наукової конференції 18-19 квітня 2008 р. Київ: Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2009. С. 99-107.
6. Салига Т. …Завжди напружено, бо завжди проти течій…(Євген Маланюк та Юрій Липа) // Юрій Липа: голос доби і приклад чину. Зб. наук. пр. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. С. 9-19.
7. Хороб С. Українська драматургія 20-30-х років у Західній Україні та діаспорі // Івано-Франківськ: Нова зоря, 2008. 192 с.
8. Хороб С. Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (неоромантизм, символізм, експресіонізм): монографія. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 413 с.
9. Хороб С. Творчість Юрія Липи у дослідженнях Григора Лужницького // Юрій Липа. Зб. статей і матеріалів, приурочених 100-літньому ювілею з дня народження Юрія Липи. Івано-Франківськ: Факел, 2000. С. 43-46.
10. Янчук О. Пороги вічності Юрія Липи // Липа Ю.І. Вірую: вибрані вірші; перевидання за збіркою 1938 р. / Післяслово О. Янчука. Львів: Каменяр, 2000. С. 93-100.

Viktoriya Atamanchuk. The problem of inner transformatios in dramatic poems by Yuriy Lypa («Recruitment», «Dream of the Fair», «Parade at Night», «Tsar-Diva»).

Introduction. Dramatic poems by Yuriy Lypa are of considerable artistic value. Using the means of dramatic art, the author creates authoritative artistic works with a deep and intense philosophical subtext, covering a wide range of problems of existential content. The subject of Yuriy Lypa artistic comprehension becomes the sphere of human consciousness in a variety of manifestations and incarnations. Ideas that shape the content and artistic structure of dramatic poems acquire an independent value as they relate to global ideological principles and their artistic realization.

Purpose. The purpose of the study is to determine the genre parameters of the writer's works; to define the specificity of artistic comprehension of ontological problems in his works; to outline correlation of content and forms in dramatic poems «Recruitment», «Dream of the Fair», «Parade at Night», «Tsar-Diva».

Methods. The method of textual analysis is used in the article.

Results. The article is devoted to the elucidation of genre specificity in works by Yuriy Lypa, the peculiarities of the interpretation of key issues are determined. The article comprehends the problems of personal changes that take place under the influence of internal and external factors, and determine the peculiarities of the dramatic conflict deployment in the literary works. The system of images in the dramatic poems is analyzed in correlation with the uniqueness of the fundamental ideas embodiment.

Originality. The research is devoted to the clarification of the philosophical aspects of the dramatic poems by Yuriy Lypa, which are inseparable from their artistic representation.

Conclusion. The dramatic works of Yuriy Lypa testify comprehension of the essential foundations, through which personality, national and eternal problems appear clearly. First of all, the playwright is interested in internal intentions, which point to a two-way connection of consciousness with the material world in which it exists and develops. The author investigates the forms of multi-level interaction through the formation of those changes that determine the way of further deploying internal and external processes.

Key words: Yuriy Lypa, a playwright, dramatic poem, conflict, hero, development of action, transformation, personality, system of images, genre.

УДК 821.161.2 М. Зеров

Оксана Векуа

НАЦІОЦЕНТРИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА У ПУБЛІЦИСТИЦІ Й ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ЗЕРОВА

У статті йдеться про формування М. Зеровим націоцентричної моделі існування в українському культурному просторі. Поезії, перекладацький доробок, наукові та критичні праці свідчать про високий естетичний смак автора, його ерудицію, а звертання до античних мотивів було не втечею від реальності, а прагненням віднайти духовне опертя у більш віддаленому часі.

Ключові слова: модель, поет, сонет, нація, колоніальний, творчість.

Роздум Е. Соловей щодо природи філософії поезії М. Зерова проектується на наш спектр дослідження, оскільки позначений універсальністю буттєвого контексту. «У міфологічних, історичних та літературних аналогіях і алюзіях Зеров знаходить не лише можливість «інакомовлення» чи поетикального оснащення думки-переживання – це було б надто «утилітарне застосування». Ні, паралель чи відлуння «образів і віків» дають суто філософський масштаб: все вже було, бувало – і минуло, твоє горе чи смуток – не лише твої, їх переживали люди і сотні років тому, бо були вже подібні часи, проблеми, долі» [4, с. 112].

Літературно-мистецьке покоління 20-х – поч. 30-х рр. XX ст., назване Ю. Лавріненком «розстріляним відродженням», характеризується високим рівнем духовного піднесення та вершинних мистецьких надбань. Унікальна здатність художнього мислення видатних постатей – опановувати часопростір так доконечно, згущуючи на маленькій площі поетичного тексту філософію цілісного націоцентричного буття у проекції на вічність. Одночасно творячи симбіоз почувань земної людини із горінням несмертного духу, успадкованого від величних особистостей українського культурного простору.

Інтеграція інтелектуальних і мистецьких цінностей, створених українцями незалежно від місця їхнього перебування, в питому культуру не лише змінює бачення і формування українського простору як націоцентричного, а й спонукає до ревізії духовного шляху української візії у контексті досвіду загальноєвропейського, або й універсального досвіду культури.

Шлях повернення до власної самобутності складався у кожного свій. Окремі українські поети (О. Кониський, М. Зеров, В. Чумак, О. Влизько, О. Теліга) проходили шлях пошуку національної ідентичності та приходили у підсумку до націоцентричної моделі світосприйняття. Інші, починаючи як поети націоцентричного бачення українського шляху, сходили з нього, сплативши кожен свою ціну (П. Тичина, В. Сосюра, М. Рильський). Окрема персоніфікована історія поетів на шляху пошуку і повернення ідентичності – поети, які й своєю творчістю, і життям демонстрували цілковиту відсутність у них «учнівського» періоду, а приходили в український простір з націоцентричним баченням власне українського шляху як універсального загальнолюдського досвіду, формуючи найперше колективну свідомість своєї нації (Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, В. Стус, Н. Лівицька-Холодна, В. Свідзінський, І. Калинець, Л. Костенко).

Життя і творчість М. Зерова яскраво демонструють складну внутрішню роботу в зоні пошуків власної національної ідентичності. Цікавий і показовий автобіографічний лист М. Зерова (1924 р.), в якому він називає О. Шульгіна серед тих, хто вплинув на формування його національної свідомості, а сам О. Шульгін зауважував: «До українства в ті часи Зеров ще не признавався, мабуть, і не знав нічого про нього (а якщо і знав, то хіба що від мене). З огляду на його прізвище, а може, і на його білявість, я думав, що його родина російського походження, і тільки від М. Ореста я довідався, що батько М. Зерова – корінний чернігівець (прадід Миколи походив з Ніжинського повіту, а мати – корінна полтавка. Українське питання серед нас, гімназистів, все ж виникало і з боку Зерова не викликало жодних заперечень. Ми виробили низку різних вимог, і серед них була одна: щоб у нашій гімназії введено було українську мову і історію. Коли я перед усією клясою прочитав ці пункти вчителеві німецької мови, Юліянові Яворському, відомому вченому-москвофілові з Підкарпаття, він засміявся: «Академії не знають, чи є така мова, а ви хочете, щоб її викладали?» Він помилявся: саме тоді Російська академія наук офіційно визнала українську мову як таку. Ми проголосили Яворському бойкот і, як нас не переконували, відмовились ходити на його лекції...» [8, с. 61]. Саме О. Шульгіну випадало захищати перед інспектором Чир'євим та директором учнів, «революційність» яких виявлялася «здебільшого в різних дитячих штуках, веселих жартах і «капостях» супроти наших учителів» [8, с. 61-65].

Врешті, М. Зеров постав перед сучасником націоцентричною постаттю, автором, який добре орієнтувався у завданнях політичного українства. Він докоряв авторам збірника «Український студент» за «повне невміння пізнати політичну природу українства», а «нашій офіційній і патентованій науці, репрезентованій хоча б Київським університетом», за те, що

«вивчення свого, рідного займає в ньому далеко не те місце, яке повинно було б займати» [6, с. 63-67]. М. Зеров робить висновок, що «університетська наука стає лише джерелом і знаряддям денаціоналізації […]. Представники її, свідомо чи несвідомо, направляють досліди молодих робітників на хибну путь, прищеплюючи їм зацікавлення чужим, одривають їх думання од ґрунту, на якім воно зростало» [6, с. 63-67].

Отже, у статтях і рецензіях М. Зерова раз у раз з'являлася проблематика, що стосувалася культурного буття нації, загроженої колоніальним становищем.

«Микола Зеров ясно бачив, що шляхи українського народу – це шляхи високої культури й європеїзму, що це основні вимоги й кардинальні умови українського відродження» [2, с. 302], – писав В. Петров.

У літературознавчих працях М. Зеров («Від Куліша до Винниченка», «До джерел») досліджував творчість українських письменників: від класиків – А. Свидницького й П. Куліша до сучасників – В. Винниченка, П. Тичини, В. Еллана-Блакитного, акцентуючи на вписаності надбань української літератури у європейський контекст. Націоцентрична проблематика творчості М. Зерова важлива не лише як документ епохи, а як творчість, що постала у надскладний для нації час (з огляду на брутальний зовнішній тиск) і належить до загальнолюдських надбань. М. Зеров заперечував «сентиментальну квашу» українських поетів-народників, пропонуючи натомість україноцентричне розуміння філософських проблем своєї нації. Завдяки М. Зерову значні європейські поети – Байрон, Петрарка, Ронсар, Беранже, Бодлер, Жозе Ередіа – зазвучали в українській стилістиці. У 1917 р. він починає перекладати Вергілія, Овідія, Горація. Творча діяльність М. Зерова починалась з перекладів (видання «Антологія римської поезії» у 1920 р.), і перекладацька діяльність продовжувалась майже до останніх днів його земного буття, рятуючи від жорстокості зовнішнього світу. М. Зеров зробив надбанням української культури твори класиків Давнього Риму – першоджерела світової поезії.

Свою позицію щодо української словесності як невід'ємної складової європейської культури М. Зеров зреалізовував і у літературній критиці, і у публіцистиці. За словами Є. Сверстюка, М. Зеров є однією з наймасштабніших постатей свого часу з огляду на те, що його авторська свідомість, втілена в художньому чи публіцистичному тексті, зумовила постання антиколоніального досвіду в українській культурі.

«Зеров бачив небезпеку для України російської революційної психології, – пише Ю. Лавріненко в «Розстріляному Відродженні». – В Україні ця психологія, опинившись у ролі військово-політичного окупанта, діяла, як свідомий план нищення всіх тисячолітніх набутків і скеровань нації» [3, с. 12]. М. Зеров ніби свідомо шукає духовного опертя у більш віддаленому часі, вербалізуючи свою тугу за Європою і світовою культурою, проте насправді в такий спосіб прагне осягнути свій час, заявити про свою відповідальність і причетність до подій його доби: він вписує свою творчість у свою долю. Цю констатацію можна ілюструвати його поезіями, як от «Обри» або «Безсмертя», де доля Овідія мимохіть стає прозрінням власної долі.

… Хай Цезар злоститься, і хай літа вигнання
Зігнуть високий стан і сивину вплетуть,
І хай гуде сармат і гети смерть несуть,
А гнівний Понт реве, і гори набігають… [1, с. 18].

Це написано 1923 р., коли ще не було, здавалось, видимих причин для такого похмурого бачення, проте вже у другій частині сонетного диптиху 1934-1935 років «Finale», невідворотність загибелі під тиском імперії очевидна:

…О ні! В пустелі цій не випадає манна,
Сидить лише гризот неублаганний смок
І душить тугою мій виснажений крок.
Смутна, о земле, ти! Скупа, обітованна! [1, с. 21].

Київ для М. Зерова – особливе середовище буття, концентрація знаків, імпульсів, асоціацій, символів:

Хоч як звели тебе гермокопіди
І несмак архітекторів-нездар,
І всюди прослід залишив пожар, –
Ти все стоїш, веселий, ясновидий…
(«Київ навесні ввечері», 1928 р.) [1, с. 32].

Парадигма буття, в якій культура рідної землі набуває виняткового значення, пульсує у творчості М. Зерова, засвідчуючи відчуття перерваного зв'язку часів, загубленого культурного простору, необхідності відроджувати втрачену історичну пам'ять. У такому сенсі набуває іншого звучання мотив втраченої батьківщини, туги за минулим, повернення до джерел («Ad fontes»): тяглість традиції, духовних надбань.

Зображення історії з позиції постійної зміни минулого та сучасного відбито у творчості М. Зерова, поетичній та публіцистичній. Націоцентрична мовна картина світу символізується в М. Зерова синонімізацією рідного слова і мови. Вкоріненість у рідну культуру і слово робить митця вільним, але тоталітарна держава сприймає такий стан речей як виклик її існуванню, надто вже очевидними є підтексти:

…І темний ряд євангельських історій
Звучить як низка тонких алегорій
Про наші підлі і скупі часи…
(«Чистий четвер», 1921 р.) [1, с. 35].

М. Зеров категорично не сприймав буття, що його нав'язувала новітня дійсність – безпам'ятство, варварство, численні жертви. Тому за тих обставин, за яких довелось жити М. Зерову, особливої ваги набувають «Книжки і автори», «Образи і віки», назви сонетних циклів, які стали виявом глибокого переконання М. Зерова у здатності літератури впливати на формування естетичного смаку та націоцентричної свідомості суспільства. Для М. Зерова життя серед руйнівників культурної спадщини формулює мотив вербалізованого утвердження ідеї національної свідомості та метафоризоване висловлення письменником власної позиції щодо перебігу історичного процесу.

Поєднання поетичної творчості у М. Зерова з перекладацькою, дослідницькою, публіцистичною, лекційно-викладацькою роботою засвідчує, що перед нами тип «людини культури», тобто «культуртрегера». Саме таку назву – «Культуртрегери» – має сонетний цикл М. Зерова, в якому оспівані діячі української культури: І. Турчиновський, П. Куліш, І. Котляревський, В. Горленко, а також М. Чернишевський.

З погляду сучасного дослідника, складно простежити шлях, яким приходили до поета націоцентричні ідеї, які реалізувались згодом у його працях: безпосередньо з першоджерел чи як складові опору тому кліматові, який склався у добу, в якій він жив. Проте його творчість у будь-яких виявах ґрунтована на тонких міфологічних алюзіях, пов'язаних із архаїчними пластами культурної пам'яті. У його текстах буттєві опозиції – «життя – смерть» набувають міфопоетичного втілення у наскрізній метафорі.

У національній свідомості, навіть у реаліях постмодерної культурної дійсності, побутує поняття «автор-взірець», що передбачає модель поведінки автора-вчителя, носія ідеї, праведності письменницької праці, пророчої місії. В літературі віддавна дивовижним чином співіснують високе уявлення про поета як «обраного» і винятково нещасливі долі самих поетів, обтяжені вигнанням, засланням, часом злиднями. Завжди залишається «таємниця» поета, проте поряд з нею міститься й підказка до розгадки. Ю. Шерех окреслює творчу особистість М. Зерова так: «Треба мати глибоко поетичну натуру, треба відчути справді невідворотне поетичне покликання – байдуже – усвідомлене чи підсвідоме, здеклароване чи тільки відчуте – щоб пройти через сповнений галасу й подивувань, й ворушкий базар, не змінивши наперед визначеного напряму, не змінивши своєї суті, не зрадивши свого провідного гасла, не втративши своїх цінностей, не розмінявши їх на чужі – чи то буде справжнє золото, чи тільки блискучі скельця. Треба бути справжнім поетом» [7, с. 122]. Отже, унікальність М. Зерова – в інтуїтивному доланні авторської рефлексії, як це властиво в

«духовній практиці», покликаній зберегти себе і власний світ попри шалений тиск тоталітарної доби.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. Зеров М. Вибране. Поезії, переклади, дипломна робота. Київ: Український письменник, 2011, 710 с.
2. Безсмертні. Збірник спогадів. Мюнхен, 1963. 450 с.
3. З.Лавріненко Ю. Розстріляне Відродження. Антологія 1917-1933. Київ: Вид. центр «Просвіта», 2001. 794 с.
4. Соловей Е. Осип Мандельштам і київські неокласики // Вісник Львівського університету. Вип. 18. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. С. 60-67.
5. Соловей Е. Українська філософська лірика: Навч. посібник. Київ: Юніверс, 1998. 198 с.
6. Український студент. Збірник 1 СПб., 1913. С. 59 / М . Z. // Світло. 1913. Кн. 8. С. 63-67.
7. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя: Література. Мистецтво. Ідеології: У 3 т. Харків: Фоліо, 1998. Т.1. С. 122.
8. Tertium non datur: проблема культурної ідентичності в літературно-філософській дискусії XIX – XXI ст. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2014. 248с. // Панченко В.: М. Зеров: формування української ідентичності. С. 61.

Oksana Vekua. National-central problems in publicists and the movies of Mykola Zerov.

The article deals with the formation of a national-centric model of existence in the Ukrainian cultural space M. Zerov. Poetry, translation work, scientific and critical works testify to the high aesthetic taste of the author, his erudition, and the appeal to the ancient motifs did not escape from reality, but the desire to find spiritual support in a more distant time. The Ukrainian Neo-classics are an etiquette of the small group of Kyiv poets of the scholars, headed by Mykola Zerov. The main criterion that united these intelligent people (mostly professors and teachers of the Kiev University) was the desire not to lose the independence of intelligence, deep respect for traditions, understanding of beauty as a harmony of rational and sensual. M. Zerov's creativity is important as a document of the era, as well as creativity that arose in extreme times for the nation.

Key words: model, poet, sonnet, nation, colonial, creativity.

УДК 821.161.2

Сергій Денисюк

ВНЕСОК Ю. ШЕВЕЛЬОВА У ДОСЛІДЖЕННЯ СПАДЩИНИ НЕОКЛАСИКІВ

У статті розглянуто праці всесвітньо відомого українського вченого Ю. Шевельова, присвячені творчості неокласиків. Наголошується на визначальній ролі доробку дослідника в осмисленні цього яскравого явища в історії української літератури. Стверджується, що роботи Ю. Шевельова стали одними із перших у літературознавстві спроб наукового трактування спадщини неокласиків. Ученому вдалося розкрити сутність творчого обличчя представників цієї групи, особливості їхньої стильової манери. Підкреслюється, що незважаючи на дискусійність окремих положень робіт Ю. Шевельова, більшість його оцінок витримали перевірку часом і стали основою для подальших студій цієї проблематики.

Ключові слова: українська література, національне відродження, неокласики, творча група, естетична своєрідність.

Серед великого і тематично розмаїтого доробку всесвітньо відомого українського вченого Юрія Шевельова особливе місце посідають праці, присвячені вітчизняному письменству XX ст. З цим надзвичайно важливим періодом в історії національної літератури Ю. Шевельов був добре ознайомлений не лише в якості критика та літературознавця, а і як безпосередній учасник та активний організатор літературно-мистецького життя серед української еміграції після Другої світової війни.

Особливий інтерес у дослідника упродовж усього його життя викликала доба національного відродження 20-х – початку 30-х рр., одним із центрів якого був рідний Ю. Шевельову Харків. Він наголошує, що відносно короткий відрізок часу заслуговує називатися окремою ерою у розвитку української духовності: «То був період буйних сподівань і великих початків. То був період кипіння і перших стадій кристалізації. Період формування заново українського духового світу, коли тільки відокремлювалося небо і земля, суходіл і водоймища… Цим визначено весь майбутній розвиток. І наступна пауза, і наступні часто спазми, болі, втрати не змінили й не змінять цієї основи» [8, с. 447-448], – так піднесено заявляв критик у своїй статті «Колір нестримних палахтінь («Вертеп» Аркадія Любченка)». Сам Ю. Шевельов активно долучився до процесу поновлення серед своїх сучасників пам'яті про видатні постаті тих буремних років, очищення їхніх імен і творчості